

Arkiver.

BOHUSLÄN

Munkedals- bygd

Nr. 2

1983

Årg. 14

MUNKEDALS HEMBYGDS- OCH FORNMINNESFÖRENING

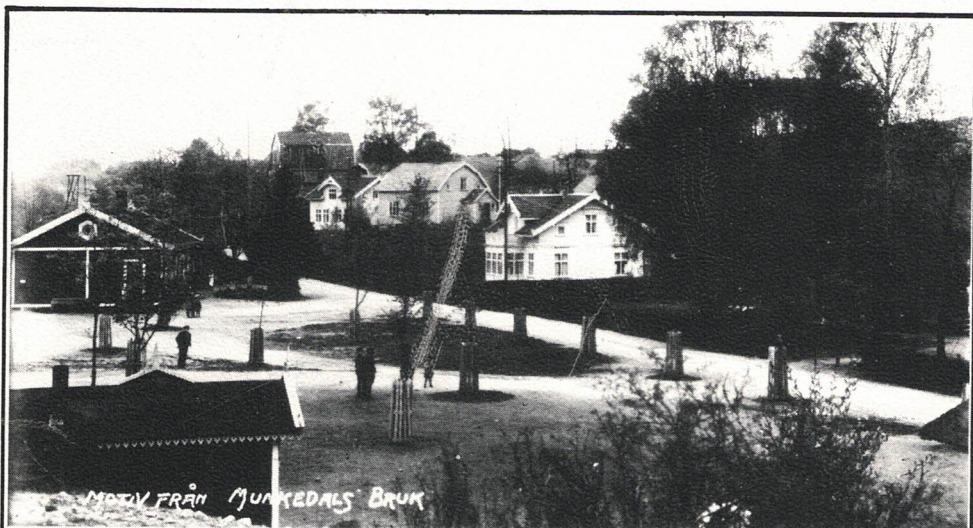

Foto: S. Sahlberg

Munkedal under 1920-talet

Bilden är från senare delen av 1920-talet och är motiv från Munkedals bruk och platsen för det s.k. "torget". Närmast syns kioskbyggnaden och längst till höger en jordkällare, använd av befolkningen i bostäderna. Till vänster övre stationen för bolagets järnväg, och numera handel. Strax bortom gaveln på stationshuset syns Strandbergs hus. Mitt emot på andra sidan vägen är byggmästarbostaden, riven 1983. Närmast därintill Grundbergs fastighet och därnäst Rössbergs. Längst upp syns fotograf Sahlbergs ateljé. Lägg märke till lövträdsplantorna, som omgärdats med ribbor för att ej skadas. Dessa växter har för längesedan försvunnit, och hela området till höger på bilden har undergått en större förändring i år. Här kommer Munkedals Aktiebolag att uppföra byggnader för brukets räkning och dess verksamhet. I övrigt kommer en ny genomfartsled att byggas med en helt annan sträckning än den tidigare vägen.

Munkedals Hembygdsförening

håller

AUKTION

I Församlingshemmet, Önebacka
fredagen den 21 oktober kl. 18.00

Kaffe med hembakat serveras

Gåvor mottages med tacksamhet

Alla hjärtligt välkomna!

Munkedals Hembygdsförening
håller lussefest och årsavslutning
Lördagen den 10 december kl. 18.00
i Folkets Hus. *(Se kommande meddelande)*

En andra hemlig färd

Många anmälningar inkom under sensommaren, med önskemål om ännu en mystisk färd med buss till okänt mål. Så många anmälningar till turen att alla ej kunde beredas plats. Gissningar om resa till broderlandet Norge var inte illa tänkt, ty dit kom vi, men även andra mål nämndes exempelvis Koster och Dal, vilka ställen låg bra till.

Den svensk-norska färden gick genom Bullaren. Vi kom till Vassbotten och vidare förbi Enningdalen och till Halden. Efter ännu någon mil, och efter någon paus på vägen, var det dags för förmiddagskaffet i Skjeberg på Kro Motell. Innan vi for därifrån blev det en stunds underhållning av Dagny & Dagny, Rut och Gunnar.

Roald Amundsen.

Bussen rullade vidare mot okänt mål. Nästa besök gällde Roald Amundsens minne i Borge, där vi besökte polarforskarens barndomshem. Denne norske upptäcksresande levde mellan 1872 till 1928, då han omkom i polarhavet, under försök att undsätta "Italia" expeditionen. Strax utanför den historiska byggnaden mot "Glomma", är rest en minnessten över Roald Amundsen, där alla data är inhuggna i det ståtliga monumentet. Imponerande var den

gedigna inredningen från gamla tider, hur det såg ut i ett välordnat hem och som nu är avsett som museum. I en skrift som utdelades till alla resenärerna, och som i text och foto är redigerat av Odd F. Lindberg, Borge, berättas på flera språk om Roald Amundsens bedrifter under åren kring sekelskiftet fram till 1928. Det var en intressant upplevelse för samtliga att få se denna väl underhållna byggnad med sitt imponerande läge.

Vår svensk-norska resa fortsatte nu längre norrut. Vi gjorde ett uppehåll vid Kalsnes lantbruksskola, byggd 1901, och med ett härligt läge. Fornminnen fanns rikligt i denna bygd och en närbelägen hållristning beskådades av intresserade munkedalsbor. Praktfull var även gården utanför byggnaden med den sevärda parken med sitt blomsterhav och likaledes den vackra hästen i metall, iögonfallande för alla besökare.

Forts. nästa sida

Kalsnes Lantbruksskole

Nu var tiden inne för nya upptäckter. Efter någon mil, nåddes Rolfsøy – vänort till Munkedal – och där besökte vi ett gammalt hem, som var Hans Nielsens Hauges barndomshem. Han levde åren 1771 till 1824 och var norsk väckelsepredikant och som grundlade en pietetiskt, religiös rörelse i Norge. I den intressanta inredningen, som iallt påminner om ett välordnat museum, finns allt bevarat från Hauges tid. Det går ej, att här räkna allt som fanns i byggnaden, men en sak får inte förbigås, den lilla vaggan i bottenvåningen, som lär ha använts av Hauge själv, men även utlånats till gårdarna i grannlaget, där så många kan räkna sig som släkt till Hauge. Östfold fylke och Östfold land- och bykommuner har lämnat sina bidrag och har satt Hans Nielsen Hauges barndomshem i ett gott stånd.

Efter dessa besök, som gav alla en minnesvärd upplevelse, bar det iväg till Eidet Kro, utanför Sarpsborg och där vi njöt av middagsmåltiden inför en vacker vy utanför restaurangfönstret.

En ny överraskning väntade samtliga när vi på nytt nådde Halden. Båten "Idefjord" låg startklar vid kajen och efter ett par timmar, nådde vi Strömstad. Där gingo vi ombord på bussen och kursen gick till hemorten. Alla tycktes nöjda och belåtna och det är viktigt på en färd som denna, som faktiskt berörde ett stycke utland. Men vi bohusläningar har ju inte så lång väg till broderlandet Norge. Bussförare var I. Ottoson och G. Dahlqvist skötte micken helt perfekt.

Visfestivalen på Kaserna

En varm och skön sommardag i juli, blev det sång och musik på Kasernas hembygdsgård. Många människor hade samlats för att höra ljuva melodier och välklingande musik, i många former. Då vädret var det allra bästa, som tänkas kan, satt folket inte enbart på bänkarna utan lite här och var i omgivningen, ty ljudet nådde fram till alla, från en förstklassig förstärkare. Åke Lindström var förste man på plan. En bra inledning och en bra sångare, som vann bifall från den 600-hövdade publiken. Goda sångare och musikanter var även kvartetten Jacobssons, hemmahörande i Hällevadsholm. Flera sångare från den egna kommunen — Henrik P. i Munkedal och Tommy och Mari Mellström, tidigare munkedalsbor. Kjell Aronsson från Uddevalla blev även uppskattad för sin fina repertoar, som går direkt hem hos publiken. Visfesten ägde rum för andra året i följd. Det kommer troligen bli fler liknande arrangemang framledes, och sångarna är välkomna. Och vid sex-tiden kom Cornelis Wreswijk och utförde flera sångnummer, en modern sammansättning visor, som kanske inte munkedalspubliken hört tidigare. En allt i allo lyckad dag på Kaserna. Och under hela tiden var den gamla Wiknerstugan öppen för allmänheten för att se hur en boning såg ut i "den gamla goda tiden". Många vykort såldes och kaféet hölls öppet, för att alla långväga — det fanns även sådana — kunde få sig till livs både smörgåsar och korv med senap, m.m.

ÖVER SOCKENGRÄNSEN

Högt fall i Högås

En händelse inträffade i Högås socken omkring åren 1710—1720 och handlade om en bonde, Anders Andersson i Christvik. Han hade av allt att döma, givit sig ut på fjällvandring och därvid gett sig ut på en avsats. Anders ämnade göra ett hopp utför berget, inte så högt men ändå en aning riskabelt. Det nämnes, att det var "om kalla vinteren och klippan var 20 famnar hög. Anders utförde hoppet alldeles oskadd, men värre var, han föll på en död käring, som satt ihjälfrusen under berget. Anders vart i detsamma förfärad, i den meningen att han dödats henne. Men som hon befants vid besiktigandet vara stelfrusen, vart han dubbelt glad".

Hemliga resor

Mystiken tätnade alltmer en vårdag i juni, då en buss färdades på hemliga vägar, och där ingen med säkerhet, visste något om vart resan månne gå. Vi färdades över både Uddevalla och Trollhättan, men det var ju inte något märkligt, där hade många åkt förut. Därpå lades riktningen mot Borås och det var heller inte så märkvärdigt. Först när bussen svängt av till vänster mot Asklanda och Od, fanns det en och annan som försiktigt nämnde något om Ulricehamn och Jönköping. Ja, vad skall man tro!

I Strängsered fanns ett näringsställe och där passade det bra med förmiddagskaffet. Därefter fortsattes turen mot Jönköping, för att efter en stund vika av till höger på den s.k. "Nissastigen", en väg som löpte delvis jämsides med ån Nissan, som efter många mil, utlöper vid Halmstad. Vi passerade Gnosjö och Anderstorp och kom sedan allt mer in i smäländsk vildmark. Slutmålet var "High Chapparall", där vi välkomnades med skottsälvor, lyckligtvis med lös ammunition. Det var mycket att beskåda kring denna anläggning, en genialisk idé, utfört av en enda man.

Men vi avnjöt en god middag på denna undangömda plats och vi hade hunnit åka tåg och bevittna rån mot denna vilda vestern express, ett drama som föreföll ganska realistiskt. Resan från Kulltorp lades över ett idylliskt samhälle som hette Bredaryd och varifrån färden styrdes mot hemorten över Svenljunga och Borås, till Vårgårda och Vänersborg. Hemresan var lyckad, liksom när vi passerade smålandsgränsen, men någon hemlighet var det aldrig tal om, när vi åkte tillbaka till Munkedal. Alla tycktes vara glada och nöjda och det är ju huvudsaken.

1943 – 1983

En hel del händelser inträffade för fyrtio år sedan, ännu medan andra världskriget pågick och folken led nöd i många länder. Men hoppet om fred kom allt närmare!

Kungligt

På Haga föddes en prinsessa, som fick namnen Christina Louise Helena. Barnet kom till världen den 3 augusti och kallas numera fru Magnusson.

En "visans vän"

Levi Rickson, fyllde 75 år 1943. Han är mest känd som "Jeremias i Tröstlösa". Han var en bohemtrubadur och uppehöll sig mest kring hembygden, med sina visor och låtar. En av sångerna torde vara mer känd än alla andra, nämligen: "I bugande böljer går rågfält och vete, å vågera vaggar på krusiger sjö".

Film på 40-talet

En för dåtiden märklig filmskapelse, var Lo-Johanssons bok om ungdom från landsorten, vilka drogs till staden och där många går under. "Kungsgatan", som filmen kallades, var skickligt gjord och Ivar Lo-Johansson samt Torsten Quensel hade skrivit scenariot. Bland de medverkande i filmen fanns bondpojken Adrian, som gestaltades av Sture Lagervall samt Marta, som spelades av Barbro Kollberg (numera bosatt på Torreby). Många utmärkta skådespelare omgav paret Kollberg-Lagervall. Några av dessa är Marianne Löfgren, Lisskulla Jobs, Naemi Briese, Gösta Cederlund, den sistnämnde filmens regissör. "Kungsgatan" hade många brännande problem att skildra från både landsort och storstad. Den borde sändas i TV.

Ångermanländsk bro invigd

Sandöbron kallas den pampiga bro som förbinder Lunde med Alnön i Ångermanland. Den invigdes på sommaren 1943, efter en byggnadstid av fyra och ett halvt år. Den långa tiden orsakades av, att det första färdiga brospannet rasade och arton arbetare omkom. Olyckan inträffade i september 1939. Ädalens befolkning hade mangrant mött upp vid invigningen och statsrådet Andersson i Rasjön klippte av sidenbandet, som t.v. avspärrade bron.

En "världsmästare" 1943

26-årige Arne Andersson slår rekord med att springa en engelsk mil på tiden 4.02.6.

Oväder!

Bohuslän hade stark känning av en svår, västlig storm i oktober 1933, alltså för femtio år sedan. Träd rycktes upp med rötterna och taktegel yrde från hus och byggnader. Hela den kommande vintern, hade folk ett hårt arbete med att röja upp i skogarna. Den gamla asken invid Pontus Wikners barndomshem på Kaserna, blåste sönder i orkanbyarna, men finns fortfarande kvar.

Midsommarfirandet

Som vanligt förr om åren, var det även i år en arbetssam tid, inför Wiknerspelen på Kaserna, innan allt var klappat och klart inför den årliga träffen i naturskön miljö.

Ett underbart och friskt sommarväder är alltid en förutsättning för att allt skall fungera, och bättre väder än i år, får man söka efter. Musiken i den traditionella uppmarschen från bron till området, utfördes i år av dragspelsklubben, och till dessa taktfulla toner följde många med i tåget, både hantverkare och folkdräktsklädda, icke att förglömma de tre flickorna som bar fanorna och gingo i täten.

Festligheterna inleddes med att hembygdsföreningens ordförande, Gunnar Hälldén hälsade alla besökare välkomna, varefter Gunnar Dahlqvist höll talet till bygden, till den historiska omgivningen och till minnet av bygdens son, Wikner.

Det gavs konsert av dragspelsklubben, som ett av de första inslagen, varefter PRO-kören i Strömstad, under ledning av Sture Brundell, utförde ett uppskattat program med sång och musik.

Hantverkarnas timme, på eftermiddagen, är alltid ett uppskattat inslag som utförligt visar hur det går till, att visa fram alla gamla yrken från svunnen tid och med delvis äldre redskap.

Varmast hade säkerligen de kvinnor som skötte bakningen av s.k. "lefsor", ett bakverk som uppskattas av många besökare, och som alltid har en strykande åtgång. Men även kaféet hade en jämn ström av kunder, och läskedrycker, kaffe och korven hade en jämn åtgång.

Pensionärernas teatergrupp visade en färdighet som aldrig förr, genom att framföra ett roligt och underhållande spel som hette "Alida och Isabella", och som i stora drag handlade om tvistigheter om en båt och där kontrahenterna hade var sin uppfattning om äganderätten.

En för dagen inrymt poststation var Wiknerstugan och där folk köpte kort och frimärken och skickade till vänner och bekanta.

Till sist kan noteras efter en lyckad dag, att den nya, sanitära anläggningen togs i bruk och visade sig helt perfekt och är ett av det bästa i byggnadsväg som föreningen åstadkommit under alla år. Och redan nu, planeras inför nästa års Wiknerspel, var det då månne bliva.

Forntidskyrkogård i Valbo-Ryr

På ett jämförelsevis mindre område, i gräns mellan odlad mark och skogsterräng, syns resterna efter en kyrkogård, som använts en gång i en grå forntid. Kyrkerud har den kallats, och många stenar sticker upp från marken och en del ligger lösa ovanpå en tunn jordyta. Kyrkerud har ett högt läge och inte långt från en för längesedan använd byväg från Rölanda upp mot Lerryr. Räknat från en nyare vägförbindelse upp mot gårdarna Lerryr, Stora och Lilla Tåkan, samt en numera riven bebyggelse på Harkerud, finns denna övergivna kyrkogård, som enligt uppgifter från trovärdigt håll, har använts under en tid som betecknas som flera sekler tillbaka. Den odlade arealen nedanför Kyrkerud, sträcker sig ner mot Rölandaån, som lämnar sitt utflöde till Kikerudssjön.

Kyrkerud. Valbo-Ryr

Handlingarna rörande Kyrkerud borde ha funnits på Domkapitlet i Karlstad, eftersom kyrkogården tillhört stiftet och Valbo-Ryrs socken. Och detta under en tid då närliggande Ödsmål tillhört Norge och Valbo-Ryr räknades till Sverige. En större anledning till, att handlingarna och urkunder saknas, över såväl Valbo-Ryr som Kyrkerud, är den stora eldsvådan som hemsökte Karlstad år 1865. Många värdefulla handlingar blev därvid lågornas rov, inte bara Valbo-Ryr, utan fastmer många sockenbeskrivningar i hela stiftet. Därför saknas många upplysningar om just denna omgivning kring Kyrkerud, och namnet

nämns också sparsamt i förekommande litteratur, i form av böcker och tidskrifter.

Valbo-Ryrs nya kyrka är invigd 1903. Den ersatte då en förfallen kyrkbyggnad av trä, belägen ett stycke väster om den nuvarande kyrkan. Vid den gamla kyrkans plats, är rest en minnessten. Den gamla kyrkogården i Valbo-Ryr ligger strax intill Ryrs säteri, en gammal gård som funnits under flera sekel.

Men ännu längre tillbaka i tiden, skall en kyrka ha funnits nere vid Viksjön och rivits kring 1740-talet. Några uppgifter om denna byggnad är omöjligt att uppbringa, och de skildringar från denna tid, har äldre ortsbor i Valbo-Ryr lämnat och ingen vet om uppgifterna är riktiga.

Återkommer vi då till Kyrkerud, måste denna kyrkogård funnits på ett mycket tidigt stadium, möjligen under vasatiden eller ännu tidigare. I nya kyrkan i Valbo-Ryr finns en diakonfigur, skuren i trä och daterad från 1400-talet, ger vid handen att kyrkor i socknen funnits för längesedan och att en dylik klenod överförts från en kyrka till en annan. Valbo-Ryr har även ett annat område där det talas om begravningsplats, nämligen Jakobs kyrkogård. Det kan bli hembygdsföreningens uppgift, att närmare undersöka saken i framtiden.

Livets gång

*I lyckliga barnår
är livet glädje och lek.
Sorglösa dagarna går,
vi veta ej livets svek.*

*I ungdomens sköna tid
är livet av drömmar fyllt
och kärleken, ljuv och blid.
hela vår framtid förgyllt.*

*Sakta sol börjar dala
och dagen går mot sitt slut.
Minnen från åren tala
I ålderns sena minut.*

*Allt, vad oss ödet präntat,
fullbordats av tidens ström.
Blev livet det vi väntat,
nådde vi ungdomens dröm?*

In-Pe.

STÖD

*Hembygdsföreningen genom att
ingå som medlem*

Årsavgift 10:– per person

*Beloppet kan lämpligen insättas på
girokonto 58 23 49 - 7
eller bankgirokonto 665–7480*

Reklamtryck?!?

MUNK-REKLAM

så klart!

Bagerivägen 4 - Munkedal - Tel. 0524/12119

Munkedals Hembygdsförening och Fornminnesförening

- vill bland annat samla och bevara allt som är av värde och ägnat att belysa befolkningens liv och verksamhet under gången tid . . .
- vill skydda och bevara alla yttre fornlämningar inom kommunens socknar . . .
- vill arbeta för främjandet av ortens kulturhistoriska värden . . .
- vill verka för skydd åt bygdens natur och bevarande av dess särprägel åt kommande släkten . . .
- vill genom exkursioner och utfärder ge en inblick i fornminnenas stora historiska betydelse . . .
- vill samla och bevara alla slag av antika och äldre föremål såsom träarbeten, redskap, böcker, fotografier, tidskrifter m.m. att förvara i vårt museum . . .

Hembygdens minnen, dyra och kära,
jord som mig fostrat, så kär för mig står.
Djupt in i skogen, där björkarna susa,
bäckarna hasta i lekfulla språng.
I mina tankar du jämt är mig nära,
varthän i världen min vandring än går.

